

Västerås folkhögskola – en modern folkhögskolas framväxt

Förord:

Det här är, så vitt jag vet, det första försöket att beskriva Västerås folkhögskolas historia. Det bör förhoppningsvis få efterföljare. Folkhögskolan i Sverige, och det viktiga folkbildningsarbete den företräder, har gamla anor. Västerås folkhögskola är en ny och modern skola mitt i Västerås som kombinerar det bästa av god folkbildartradition med modern pedagogik. Den är dessutom Västerås enda folkhögskola. Dess historia är en del av många västeråsares historia och förtjänar därför att berättas.

Sammanställningen bygger på intervjuer av styrelsemedlemmar, lärare, personal, kursdeltagare och egna minnesbilder. Skriftlig dokumentation i form av protokoll, verksamhetsberättelser m m har använts såväl som bilder och videofilm material om folkhögskolan. En del material har också hämtats från skolans omfattande hemsida. Det ligger utanför ramen för den här lilla skriften att gå djupare in på alla de kurser, projekt och aktiviteter som genomförts genom åren. För den som vill ha mer detaljer om detta finns det mesta beskrivet i skolans årliga verksamhetsberättelser. På skolans hemsida finns det också en hel del arkivmaterial i form av texter och bilder.

Denna text vänder sig dels till dig som varit med på resan så här långt, dels till dig som kanske funderar på att komma med framöver. Eventuellt kan sammanställningen också vara av ett mer allmänt intresse för folkbildare eller andra som är nyfikna på en modern folkhögskolas tillkomst och framväxt.

Ett stort tack till alla som tålmodigt och entusiastiskt medverkat till denna skrift.

Den här minnesskriften har sammanställts av Erling Holmström, Västerås folkhögskolas första rektor under perioden 1997 - 2005.

Bakgrund

Västerås folkhögskola bildades 1 juli 1997, men vägen dit var både lång och slingrig. För att förstå hur och varför vår folkhögskola slutligen kom till stånd, behöver man känna till lite om förhistorien och föregångaren, den landstingsägda Tärna folkhögskolas västeråsfilial. Den verksamheten startade 1970. Birgitta Selldén, som fortfarande arbetar på Västerås folkhögskola, var med redan på den tiden. Hon berättar att ABF-avdelningen i Västerås sökte en samarbetspartner för en fördjupning och utvidgning av sina studiecirklar och kortkurser. Tärna folkhögskola hade samtidigt rönt stort intresse för s k målgruppsinriktade kortkurser och var intresserade av att förlägga en del av denna verksamhet till Västerås.

Samarbetet drog igång med kursen "Vidgade vyer", men den fick snabbt arbetsnamnet "Avrostningskurs för hemmafruar", eftersom kursdeltagarna bestod av hemmafruar. Medelåldern på de 23 deltagarna var 43 år (att jämföra med dagens långkursdeltagare vilkas ålder bara är drygt 20 år). Målsättningen var att ge deltagarna möjligheter till vidareutveckling och att stimulera till aktivt deltagande i samhälls- och yrkesliv, en målsättning som håller än idag. Som en spegling av tidsandan kan nämnas att kursdeltagarna var lediga på fredagar för att städa och tvätta. En av dem sa så här efter kursen: "Folkhögskolan har fått mig att vakna och inse att det finns en värld utanför skurhinken."

Denna första kurs följdes av fler liknande. Efter några år utvidgades verksamheten till fler långa kurser och en allmän kurs infördes. När lagen om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning kom 1975 blev efterfrågan på fackliga utbildningar stor. Nu kunde man studera på dagtid och i vissa fall få ersättning för detta genom de fackliga organisationerna. Allt fler kortare kurser startades, mestadels fackliga sådana, med LO-Västmanland som huvudsaklig samverkanspartner. Tärna folkhögskolas västeråsfilial blev efterhand en ganska självständig skola som från mitten av 1990-talet volymmässigt var i nivå med moderskolan.

Tanken på arbetarrörelsens egen folkhögskola i Västerås tar form
Förmodligen var det den växande efterfrågan på fackliga utbildningar inom arbetarrörelsen som

väckte tanken på att starta en arbetarrörelseägd folkhögskola i Västerås. Att staden sedan länge haft socialdemokratiskt styre bidrog säkerligen också.

Per Inge Ahlbäck, LO-ombudsman och skolans ordförande i perioder, berättar att han redan 1982 fick i uppdrag av dåvarande LO:s distriktsstyrelse att göra en utredning kring förutsättningarna för att starta en arbetarrörelsens folkhögskola i Västerås. Uppvaktnings gjordes gentemot landstinget och kommunerna för att få en avknoppning till stånd av den landstingsägda Tärna folkhögskolas västeråsfilial. Landstinget avvisade förslaget med hänvisning till att Västeråsfilialen var ekonomiskt bärkraftig och hjälpte till att balansera underskott på moderskolan i Tärna. Hallstahammars kommun motsatte sig förslaget och menade att eftersom Hästsportens folkhögskola i Strömsholm just då höll på att bildas, så fanns det en risk att det blev en överetablering av folkhögskolor i regionen. Frågan lades på is tills vidare.

I början på 1990-talet tog landstinget upp frågan om huruvida filialen i Västerås skulle få vara kvar eller inte. Från borgerligt håll menade man att filialverksamheten borde läggas ner. Som skäl angavs bl a att moderskolan behövde mer kortkursverksamhet till Tärna för att kunna få fart på konferensverksamheten där. Västeråsfilialen drog för mycket av denna verksamhet till Västerås menade man. Ett beslut av moderskolans ledning togs också att det mesta av kortkursverksamheten nu skulle styras över till Tärna. Den som var kortkursansvarig skulle fortsättningsvis ha moderskolan i Tärna som arbetsplats. Beslutet visade sig vara mindre klokt, dels därför att kursdeltagarna, som fr a fanns i Västerås, inte ville ha olägenheten att resa ut till Tärna folkhögskola, dels därför att det visade sig opraktiskt att ha den kortkursansvarige stationerad ute på moderskolan, när det sedan länge var i Västerås som de flesta kontakterna fanns.

I det här läget demonstrerade elever och lärare på Västeråsfilialen för att rädda skolan. Det skrevs om nedläggningshotet i tidningarna. Om det var detta som påverkade landstingets beslut att låta filialen vara kvar är oklart. Viktigast för skolans del var i alla fall att den fick fortsätta sin verksamhet ungefär som tidigare.

Kanske sprungen ur denna turbulens tog diskussionen om en arbetarrörelseägd folkhögskola ny fart igen. Det framstod inom arbetarrörelsen som alltmer önskvärt att få en egen skola till Västerås. Som skäl angavs också att Västerås, som en av de större städerna i landet, var starkt underrepresenterad när det gällde folkbildningsresurser. Andra städer i jämförbar storlek, som t ex Norrköping och Linköping, hade stora folkhögskolor. Trenden att flytta folkbildningen dit där folk bor, där efterfrågan finns, var redan i full gång på andra håll i Sverige och Västerås framstod i detta sammanhang som en eftersläntrare.

Det var också vid den här tiden som Skolöverstyrelsen lades ner och folkhögskolorna fick en större frihet att styra sig själva. Folkbildningsrådet bildades med bl a uppgiften att fördela statsbidraget dit där utbildningen mest efterfrågades. Nya folkhögskolor släpptes fram och erhöll statsbidrag. Flera av dessa var f d filialer förlagda till städer, med moderskolan förlagd på landsbygden. Flytten från landsbygden till städerna hade nu också nått folkhögskolorna, en utveckling som för övrigt fortfarande pågår. Tiden talade för att något måste hända snart inom folkhögskoleområdet även i Västerås.

De som nu tog initiativet till att få till stånd en idéburen folkhögskola var Per Inge Ahlbäck, LO – Distriktet i Västmanland, och Jan Hammer, ABF Västerås. Uppvaktnings gjordes hos bl a Folkbildningsrådet i Stockholm. Där var man positivt inställda till att fler idéburna folkhögskolor kom till stånd. Problemet var bara att det var svårt att få fram nya statsbidragsresurser för detta. Det som gick att ta från redan existerande folkhögskolor var marginellt.

Det som initiativtagarna nu inriktade sig på var att starta en folkhögskola oavsett om landstinget gick med på en avknoppning av västeråsfilialen eller ej. Ställda inför ett nytt konkurrensläge, med två folkhögskolor i Västerås, gick landstinget slutligen gick med på att släppa västeråsfilialen. Jan Hammer och Per Inge Ahlbäck menar också att den positiva attityden från dåvarande styrelseordföranden för Tärna folkhögskola, Glenn Andersson, samt från dåvarande rektorn, Egon Lundqvist, starkt bidrog till landstingets beslut.

Att statsbidragsresurser nu kunde överföras från moderskolan i Tärna var något som enligt Jan Hammer underlättade folkbildningsrådets beslut att ge sitt bifall till att en ny folkhögskola skulle få startas i Västerås.

Den första juli 1997 fastställdes som startdatum. Vid en högtidlig ceremoni överlämnades "nycklarna" till den nya skolan. Efter 15 års kamp var arbetarrörelsens folkhögskola i Västerås ett faktum, men vad skulle den heta?

Namnvalet var viktigt. Att skolan skulle heta "Västerås folkhögskola" var inte självklart från början. Jan Hammer påminner sig att de först var inne på namnet "Arbetarrörelsens folkhögskola i Västerås" eftersom det både angav ideologisk inriktning samt talade om var skolan fanns. Problemet var bara att det redan fanns en "Arbetarrörelsens folkhögskola i Göteborg", så man avstod för att inte sammanblandningar skulle ske. En nackdel med långa namn är dessutom att det vanligen leder till att man istället använder förkortningar, och då har man i alla fall missat poängen. Med i namndiskussionen fanns också vissa farhågor för att om ordet "arbetarrörelsen" ingick i skolans namn, så kunde det kanske begränsa rekryteringsunderlaget.

I efterhand måste man nog fråga sig varför det dröjde ända till 1997 innan Västerås fick en egen folkhögskola. Som skäl har man talat om ett Västmanlandsfenomen och att utbildning aldrig stått högst på dagordningen i arbetarstaden Västerås. Men framväxten av högskolan i Västerås och tillbakagången av traditionella industrijobb ändrade förmodligen på detta synsätt. Nu var det utbildning som gällde även för arbetarklassens barn, om man skulle komma ut på arbetsmarknaden. Krisen i början på 1990-talet, och de utbildningssatsningar som gjordes i samband med detta, bidrog förmodligen också därtill.

Från landstingsägd till rörelseägd folkhögskola

Västerås folkhögskola är en ideell förening med sex medlemsorganisationer. Initiativtagare till att starta skolan var som redan nämnts Per Inge Ahlbäck, LO – Distriktet i Västmanland, och Jan Hammer, ABF Västerås. Hyresgästföreningen region Aros - Gävle och Handelsanställdas förbund avd 20, fanns med redan vid starten i juli 1997. ABF Västmanland och Metall avdelning 20, beviljades inträde i december 1997 respektive april 1998. Inga nya medlemmar har tillkommit sedan dess, men enligt skolans stadgar kan varje juridisk person med intresse att verka för föreningens målsättning ansöka om medlemskap.

I skolans stadgar står det också att föreningen Västerås folkhögskola är en samorganisation för organisationer som har sin grund i jämlikhetens, solidaritetens och demokratins principer, samt vill främja en samhällsordning i överensstämmelse med arbetarrörelsens grundläggande värderingar. Föreningen ska driva folkhögskoleverksamhet med säte i Västerås.

Den 12 juni 1997 hölls inrangeringsförhandlingar mellan landstinget och de nya ägarna för Västerås folkhögskola. Förhandlingarna hade föregåtts av flera tidigare kontakter där huvudlinjerna redan skisserats. Eftersom det handlade om övertagande av befintlig verksamhet så var det i båda parter intresse att övergången skulle ske så smidigt som möjligt.

Personal

En viktig fråga rörde personalen. I överenskommelsen ingick bl a att befintlig personal skulle övertas, i den mån de anställda själva önskade detta. Hos några av lärarna fanns det en oro för vad den nya arbetarrörelseinriktningen skulle kunna innebära i praktiken. Skulle man behöva partibok för att få jobba kvar? Skulle ideologin bli viktigare än allt annat? Var den öppna, kritiskt ifrågasättande samhällsdiskussionen i fara i klassrummet?

Möte med personalen hölls där de nya ägarna betonade att undervisningen självklart även fortsättningsvis skulle bedrivas på ett öppet och ifrågasättande sätt, där olika politiska såväl som religiösa inriktningar skulle rymmas. Den anställdes politiska tillhörighet utgjorde inget problem, så länge den inte tog sig uttryck som stred mot skolans grundläggande värderingar eller motarbetade intentionerna med den nya skolan. Det mesta av den befintliga verksamheten, när det gällde de långa kurserna, skulle inte påverkas nämnvärt, åtminstone inte på kort sikt. Inte heller samverkanskurserna, eftersom de i huvudsak redan hade inriktning mot de nya ägarnas organisationer. Alla viktigare

förändringar skulle diskuteras och förankras bland personalen. Både personal- och elevrepresentanter skulle även fortsättningsvis finnas representerade vid styrelsesammanträden.

För övrigt betonades teamandan och att ansvaret för skolans förändrings- och utvecklingsarbete inte bara låg på styrelse och rektor utan även på personalen. Från styrelsens sida framhölls att det inte var deras uppgift att peta i detaljer i verksamheten och att det var rektors och personalens ansvar att sköta den löpande verksamheten.

Skolans förändringsarbete handlade inte bara om ideologi utan också om en allmän anpassning till omvärldsförändringar. Profiler som skolan ville utveckla fanns inom områdena media, integration och kultur. Skolan skulle bli en modern folkhögskola, där användandet av data och IKT (Information, Kommunikation och Teknologi) som ett redskap i undervisningen skulle vara en självklarhet.

Hur blev det då när det gällde personalen? Bortsett från ett par av lärarna, valde alla att följa med in i den nya organisationen. En av lärarna från moderskolan fick enligt egna önskemål också ingå i det nya teamet. Övergången gick nog smidigare än vad de flesta väntat sig. Det hela underlättades säkerligen av att den verksamhet som övertogs redan fungerade väl, såväl när det gällde ekonomi som kursverksamhet. Personalen var välutbildad, kompetent och ansvarstagande. En trygghet för personalen var också att nu var hotet mot att skolan skulle läggas ner undanröjt. Att dessutom få vara med och bygga upp något nytt bidrog säkerligen till att de flesta såg fler möjligheter än problem med det nya.

Anita Fornstedt Gretander, som arbetar med administration och är engelsklärare, har varit med sedan 1977. Hon tycker att den nya skolan fick en smidigare och mindre formell organisation, något som underlättade förändringsarbetet. Övergången till ny huvudman upplevde hon inte som något problem. Visserligen blev det mycket att göra när skolan växte så snabbt, men det var ju egentligen ett positivt problem. Hon tycker att det roligaste med arbetet är att se elever växa och utvecklas och sedan få höra att det går bra för dem även senare i livet.

Lokaler – från folkskola till folkhögskola

Lokalfrågan var en annan viktig fråga som måste lösas. I överenskommelsen med landstinget ingick att verksamheten tillslut skulle få fortsätta i vårdskolans lokaler uppe vid Centrallasarettet, men att det bara var en tillfällig lösning. Det var alltså ganska bråttom att försöka hitta nya lokaler.

Filialen hade tidigare flyttat runt en hel del i Västerås. Från 1970 – 1973 höll man till i Folkets hus. Under perioden 1973 – 1985 var man på Arosgården. Åren 1985 – 1989 var man åter tillbaka i Folkets hus. Från 1989 – 1994 hyrde man lokaler på Sigurdsgatan. Från 1994 fram till ägarbytet 1997 bedrevs verksamheten som tidigare nämnts i vårdskolans lokaler. Det är nog ingen överdrift att säga att den nya skolan var i ett desperat behov av att hitta en mer permanent lösning på lokalfrågan.

Skolans nya styrelse tog redan från början kraftfullt tag i detta. Olika alternativ diskuterades, men ganska snart föll blickarna på den gamla före detta Djäknebergsskolan. Det är en imponerande och charmerande gammal tegelbyggnad i fyra plan som ligger centralt i Västerås, men samtidigt i direkt anslutning till Djäknebergets underbara och speciella natur. Djäknebergsskolan byggdes ursprungligen som en folkskola och invigdes 1892. Folkskoleverksamheten bedrevs ända in på 1960-talet, då en större del av skolan anpassades för kontorsverksamhet. Längst upp i huset har Västerås konstskola sin verksamhet, med ABF Västerås som huvudman. Kommunen stod fortfarande som ägare av huset, men hade uttryckt intresse av att göra sig av med den.

Samtal inleddes med kommunen om att köpa huset. Den nybildade folkhögskolan hade inte i det här läget de ekonomiska resurserna att stå som köpare. Lösningen blev att ABF Västerås i stället köpte huset och att folkhögskolan i sin tur hyrde lokalerna av ABF. En större ombyggnation var nödvändig för att anpassa lokalerna till folkhögskolans behov. Ursprungligen var klassrummen ritade för att rymma drygt 60 elever. I samband med kontoriseringen hade dessa stora salar gjorts om till flera mindre kontor. Delar av detta kunde nu behållas för personalrum, grupprum m m. I andra delar av huset revs mellanväggarna bort för att få fram de klassrum och större samlingsutrymmen som behövdes. Slutresultatet blev mycket lyckat med stora, ljusa klassrum och högt i tak. Det första som många besökare på skolan spontant utbrister är – så ljusa och trevliga lokaler ni har!

Den första oktober 1998 kunde folkhögskolans verksamhet flytta in i de nya lokalerna och den femte oktober var allt klart för den högtidliga invigningsfesten. Skolans nya ägare, personal och elever, kände att nu var man äntligen hemma. De två initiativtagarna till bildandet av Västerås folkhögskola, Jan Hammer och Per Inge Ahlbäck, menar att den lyckade lösningen av lokalfrågan spelade en viktig roll för att ge den nya skolan en bra start och en egen identitet.

Fördubblad verksamhetsvolym

Som tidigare nämnts så gick övertagandet av verksamheten från landstinget mycket smidigt. Personalens eventuella farhågor besannades inte. Det fanns inte heller särskilt mycket tid att fundera över problem, för skolan kom omedelbart in i en snabb utvecklingsfas som innebar att verksamhetsvolymen fördubblades på bara några få månader. Fanns det problem så handlade det nog snarare om växtvärk.

Det som åsyftas var Kunskapslyftet, regeringens stora utbildningsåtgärd, som var på gång precis i samband med övertagandet av skolan 1997. Västerås folkhögskola satsade stort med anbud för att komma med redan från starten. Det lyckades! Skolan blev den första av alla utbildare i Västerås som startade kunskapslyftskurser. Fler lärare fick anställas. De tidigare lokalerna uppe vid vårdgymnasiet, där skolan vid den här tidpunkten fortfarande höll till, räckte nu inte till, men dessbättre kunde ytterligare klassrum hyras av vårdgymnasiet. Inte heller de nya lokalerna i Djäknebergsskolan räckte till när skolan flyttat in där hösten 1998, utan flera långkurser fick förläggas till Arosgården och Växhuset i Västerås.

Att fördubbla verksamhetsvolymen på så kort tid handlade inte bara om att lösa organisatoriska problem. Det handlade också om att kunna bibehålla samma höga kvalitet i undervisningen som vi varit vana vid. Att göra bra utbildningar väcker normalt ingen större uppmärksamhet, det betraktas väl snarast som ett normaltillstånd. Men en enda riktigt dålig kurs kan göra mycket skada, något som kan ta år att reparera. Våra egna kursutvärderingar visade att vi låg rätt, men det var ändå en stor lättnad när Kunskapslyftets egen, oberoende utvärdering också visade att vi låg på topp. Och på den vägen fortsatte det under de fem och ett halvt år som Kunskapslyftet pågick, till glädje och nytta för alla de hundratals studerande som valde att studera på Västerås folkhögskola.

SAGA

När kunskapslyftet avslutades i december 2002 försvann i ett slag nästan halva verksamhetsunderlaget för skolan. Det visade sig svårt att hitta ersättningsverksamhet i samma omfattning. Delvis berodde nog detta på det vakuum som alltid tycks uppstå efter en större utbildningsåtgärd, både finansiellt från politiskt håll, såväl som rekryteringsmässigt.

En ganska svår tid följde för skolan, med uppsägningar av personal p g a arbetsbrist. Regeringens nästa satsning på arbetslösa var dock under uppsegling. Inom ramen för aktivitetsgarantin, och finansierat med de särskilda medel (SAGA-anlaget) som anslagits till folkhögskolorna för satsning på långtidsarbetslösa, kunde skolan från hösten 2002 påbörja denna verksamhet i samarbete med arbetsförmedlingen i Västerås.

Syftet med SAGA-satsningen är att i den alternativa utbildningsmiljö som folkhögskolorna kan erbjuda, få arbetslösa att öka sina chanser på arbetsmarknaden. Förutom finansieringen av ett antal platser på skolans allmänna kurs, kunde åtta terminslånga specialinriktade kurser genomföras mellan 2002 och 2005. Även om omfattningen av denna verksamhet inte nått upp till kunskapslyftets nivå, så har verksamheten ändå varit betydelsefull. Drygt 50 % av deltagarna har kommit ut i arbete eller reguljär utbildning efter avslutad kurs, något som måste anses vara ett bra resultat med tanke på att de flesta av deltagarna varit utanför arbetsmarknaden i många år. För skolan blev det också en viktig kompletteringsverksamhet efter Kunskapslyftet.

Allmän kurs – hög prioritet på Västerås folkhögskola

Skolans allmänna kurs tillhör kärnverksamheten och utgör en förhållandevis stor del av den totala verksamheten, även jämfört med andra och större folkhögskolor i landet. Kursen är behörighetsgivande och kan ge grundläggande behörighet för högskolestudier. Beroende på deltagarnas förkunskaper tar det mellan 1-3 år att slutföra kursen.

De nya ägarna menade att den allmänna kursen skulle prioriteras eftersom det ligger i linje med skolans vuxenutbildningsuppdrag att rikta sig till korttidsutbildade. Merparten av dem som studerar på vår allmänna kurs har dessutom arbetarklassbakgrund. Det sågs också som en fördel att skolan erbjöd en utbildning som kunde bli en väg till högskolestudier för nämnda målgrupp. För att ytterligare underlätta fortsatta studier för våra studerande, så finns vår skola sedan flera år tillbaka med i ett samverkansprojekt med högskolan som i korthet går ut på att överbrygga rädslan och hindren hos våra studerande att ta steget över till högskolestudier.

Det fanns också ekonomiska skäl till prioriteringen. Långa kurser berättigar nämligen till landstingsbidrag, vilket var särskilt betydelsefullt den första tiden, eftersom den nya skolan enligt avtalet med landstinget om övertagande av verksamhet erhöll ett förhöjt landstingsbidrag under de två första åren.

Hur ser då kursdeltagarna på den allmänna kursen?

Så här säger några av dem:

- Lättare att lära som vuxen. Som tonåring var det inte lika roligt att studera.
- En stor fördel att slippa tävlandet och betygsjakten.
- Fördelen med folkhögskola är sättet man studerar på. Man har stort inflytande själv.
- Mer kontakt med klasskompisar och mer tid för det sociala.
- Suveränt ställe att gå på, man jobbar i grupp och på ett helt annat sätt än på andra skolor som jag provat på.
- Man får studera på de villkor och med de förutsättningar som man själv har. Man kan ta det i sin egen takt.
- En liten skola där man känner alla.
- Man känner sig värd någonting.
- Jag har fått mycket bättre självkänsla.
- Jag behöver en bättre utbildning för att komma in på högskolan.
- Man får så mycket erfarenheter av varandra. Här går människor i alla åldrar från tonåringar till pensionärer. Det finns så mycket samlade livserfarenheter på det här stället.
- Man studerar för sin egen skull, inte för att andra vill.
- Man utvecklas som människa.
- Folkhögskolan kändes ganska främmande och annorlunda från början. Det tog tid innan jag kom in i det hela.
- Trivsamt skola, mitt i stan.
- Jag vill bli något, kanske kunna komma in på högskolan.
- Bra att blanda både boklig kunskap och de erfarenheter som kursdeltagarna har med sig.
- Lärarna behandlar en bättre. Man får ta reda på saker själv. Man är friare.
- Skolan och personalen är toppen.
- Det är så roligt!

Distansstudier – Västerås folkhögskola en föregångare

Per Inge Ahlbäck sa redan vid starten 1997 att Västerås folkhögskola skulle bli bäst i Sverige inom sina profilområden. Även om detta var sagt mer som en vision, så ligger det kanske inte så långt från sanningen när det gäller skolans distansundervisning.

De nya ägarna understödde redan från starten skolans påbörjade ansträngningar att introducera distansutbildning på allmän kurs. I augusti 1997 kunde fem av skolans lärare påbörja en ettårig utbildning i distanspedagogik. Ingen av dem hade tidigare arbetat med distansundervisning. Medel till detta beviljades från Stiftelsen för Kunskaps- och kompetensutveckling. I augusti 1998 kunde så den första distanskursen dras igång. Västerås folkhögskola blev därmed en av de första folkhögskolorna i landet som kunde erbjuda distansstudier för allmän kurs.

Ganska snart visade det sig vara en lyckad satsning. De studerande strömmade till. Kursutvärderingarna såg lovande ut. Studiebesök från andra skolor som ville studera upplägget av vår distanspedagogik blev vanliga. Det vi gjorde tilldrog sig också visst intresse i folkbildarkretsar på central nivå. Skolan fick förfrågningar från olika håll att föreläsa och delta i konferenser. Mathias Anbäcken, skolans distanssamordnare sedan 1998, har under senare år ingått i expertrådet för

"Centrum för flexibelt lärande" (CFL), som bl a just har till uppgift att utveckla distanspedagogiken i Sverige.

Även om skolan fick en bra start när det gäller distansundervisningen, så har denna också utvecklats och förbättrats mycket genom åren. Som exempel nämner Mathias de fysiska träffarnas positiva inverkan på distanskursen, eller som någon elev uttryckte det: "Det är lättare att arbeta med människor man delat ett leende med". Fler fysiska träffar har därför efterhand lagts in och skolans distansutbildning är i den meningen inte en traditionell distanskurs där deltagarna i stort sett bara träffar varandra via nätet.

Mathias berättar också att teknikutvecklingen har gjort det möjligt att alltmer använda ljud- och bildmaterial i undervisningen. Han menar att ramarna och kraven på distanskursen har blivit tydligare samtidigt som innehållet har blivit friare. Allteftersom skolan har utvecklat distanspedagogiken har distanslärarna blivit tryggare och vågat pröva nya och friare arbetsätt, mer anpassade för distansstudier. De projektmedel som skolan ansökt om, och fått beviljade i olika omgångar, har också bidragit till att skolan fått möjlighet att pröva nya vägar, något som för övrigt var meningen med utvecklingspengarna.

Som andra exempel på förbättringar nämner Mathias att uppföljningen av studierna har utvecklats och blivit bättre, likaså närvarokontrollen. Kursdeltagarna för dagböcker över vad de gör. I det fysiska klassrummet kan man ibland vara lite anonym i gruppen, det går inte vid distansstudier. Lärarna märker direkt om någon av deltagarna blir mindre aktiv och följer upp detta. Här handlar det dock mer om stöd än om kontroll.

Förutom de självklara fördelarna med distansstudier, som att man själv bestämmer när och var man studerar, tar Mathias upp ett elevcitat. "Som distanselev lär man känna varandra inifrån och ut". Utseende och kroppsspråk, som styr så mycket på gott och ont vid det fysiska mötet, finns inte med vid distansmötet mellan deltagarna. Istället handlar det om vad man faktiskt säger och anser. Det finns kursdeltagare som menar att de genom distansstudierna för första gången har blivit "sedda" som den de verkligen är och därmed känner att de bättre kommer till sin rätt. Män tar också gärna "stor plats" i förhållande till kvinnor vid det fysiska mötet i klassrummet. Vid distansmötet blir detta inte lika påtagligt. För vissa extremt blyga eller tillbakadragna personer kan också distansstudier fungera bra. Även om studieformen inte passar alla, den kräver t ex stor självdisciplin, så passar den tillräckligt många för att man ska kunna säga att den betytt och betyder mycket för många av våra kursdeltagare.

Det som har begränsat utvecklingen av distanskursen volymmässigt har varit de knappa statsbidragsresurserna. Trots att det idag finns allt fler folkhögskolor som erbjuder distansstudier, och att konkurrensen om deltagarna därför ökar, så har Västerås folkhögskola fortfarande fler sökande till skolans distanskurs än det finns platser. De kommer från hela landet. Mathias menar att anledningen är skolans grundmurade goda rykte som distansutbildare. Att avhopp från vår distanskurs är relativt ovanliga visar dessutom att deltagare som påbörjat utbildningen, uppskattar den tillräckligt mycket för att slutföra den.

Här kommer några exempel på vad distanskursens deltagare själva säger:

- Över nätet kan man förstå saker hos folk som inte alltid syns i ett klassrum.
- Man respekterar varandras åsikter precis som i ett vanligt klassrum och behöver (nästan) aldrig stå ut med den som är på ett jävligt humör och absolut inte vill plugga.
- Ett perfekt system för att kunna vara hemma med barnen.
- Lättare att säga vad jag tycker och tänker och att vara ärlig när jag sitter vid datorn!
- Inga onödiga böcker. Fantastiskt bra att låta eleverna söka reda på informationen, det gör verkligen att man lär sig och att man behåller det man lärt sig!
- Det har på ett positivt sätt blivit mer likt en "vanlig skola".
- Förbättringar sker hela tiden och den här terminen har alla lärare känts mer "levande".
- Distansstudierna har fungerat jättebra för mig, men det tog ett tag att komma in i arbetsättet. Passar nog inte alla, det krävs stenhård disciplin och man måste ligga i.

- Jag har lärt mig om datorer, om hur viktigt det är att kommunicera "rätt" för att inte missförstå varandra, om samarbete och om människor.
- Jag har blivit bättre på att uttrycka mig i både tal och skrift.
- Jag kan rekommendera distansutbildning till alla som är skoltrötta. Det är det bästa som hänt mig! Trodde aldrig jag skulle börja plugga igen, men tack vare distans så kommer jag att fixa det.
- De kamrater man finner håller man hårt i. Men det har även känts ensamt många gånger att slå sig ned vid datorn.
- Det är viktigt att hålla igång diskussionen via datorn, annars faller hela idén med folkhögskola på distans.
- Det är en bra skola med bra sammanhållning – som en extra familj!
- Klassen har varit väldigt bra på att dela med sig. Jag kan tänka mig att detta är något som gynnas av att studierna har hållits på distans. Det är helt enkelt viktigt att man talar om läget.
- Samhällskunskapens vilda diskussioner har ökat mitt intresse för aktuella frågor.
- Jag ser mer på dokumentärer och läser mer i tidningarna.
- Nyfiken på allt som händer runt oss.
- Oj vad man lär sig.
- Lärarna är duktiga och finns alltid närvarande. Otroligt bra stöd! Jag är imponerad och tacksam!
- Är faktiskt väldigt positiv till lärarna här på skolan, jätteduktiga.
- Ibland ramlar man ner i en djup svacka som är svår att ta sig upp ur, då är lärarens stöd ovärderligt.
- Roligare har jag aldrig haft. Det finns vänlighet, omtanke, kunnsighet och humor.

De goda erfarenheterna från distanskursen kunde tidigt överföras till den övriga verksamheten. Vissa ämnen på skolans ordinarie allmänna kurs, har kunnat läsas på distans. En längre guideutbildning har genomförts som distanskurs med ett 30-tal deltagare.

Via Folkbildningsrådets IT-satsning har Västerås folkhögskola i olika omgångar erhållit medel för olika distansprojekt. Ett projekt gick ut på att bygga upp ett lokalt nätverk för folkbildare. Ett annat projekt vände sig till olika organisationer som behövde utveckla möjligheterna att i sitt arbete, sin fackliga eller politiska organisation, på ett bättre sätt kunna utnyttja datorns möjligheter.

Data/IKT – det nödvändiga redskapet

Om Västerås folkhögskola anses ha kommit långt när det gäller distansutbildning, så kan samma sak sägas om användningen av data/IKT på skolan. IKT står för "Information, Kommunikation och Teknik" och avser användningen av datorer, Internet, e-post o d i undervisningen. Ganska tidigt stod det klart att skolans nya styrelse gav hög prioritet åt att utveckla detta område. Datorer, programvaror m m fick hög prioritet och köptes in. De har också kontinuerligt förnyats och moderniserats.

Tidigt fanns också målet att all personal på folkhögskolan måste kunna behärska datorn som ett naturligt arbetsredskap. Därför har stora satsningar på personalens datafortbildning gjorts genom åren.

Lars Forsmark, skolans dataansvarige sedan 1998, menar att det betytt mycket för skolans data/IKT - utveckling att personalen så tidigt var med på detta, även då även de som tidigare inte hade några nämnvärda kunskaper inom området. Han betonar också att det var en fördel att det var pedagoger som satsade på att skaffa sig gedigen datakunskap. Det är otänkbart att idag arbeta på Västerås fhsk utan att ha goda kunskaper i dataanvändning. De flesta av lärarna har också bra eller mycket bra kunskaper i distanspedagogik.

Lars tycker att skolan har haft en fantastisk utveckling sedan starten och blivit bättre på alla sätt. Vi är en dynamisk skola med högt i tak, både bokstavligen och bildligt, säger han. En platt organisation med snabba beslut och inga vattentäta skott mellan ledning, administration, lärare och elever. Han menar att datainriktningen känns helt rätt idag, inte minst eftersom genomsnittsåldern på eleverna har minskat sedan starten och nu närmar sig 20 år. För ungdomarna är det viktigt att datorn finns med i undervisningen i den höga utsträckning som den gör på Västerås folkhögskola. Det underlättar också elevrekryteringen. Skolans resurser i form av lokaler, datorer o d är enastående. All personal har två

lånedatorer, en hemma och en på arbetsplatsen. Elevdatorer finns i sådan utsträckning att kursdeltagarna aldrig behöver stå och vänta på en ledig dator.

Med undantag för de elever som valt skolans data/media- profil, så har reguljär dataundervisning endast getts på grundläggande nivå och under första delen av kursen. För övrigt har deltagarna fördjupat sina datakunskaper genom att använda datorn på ett integrerat och tillämpat sätt i övriga undervisningssituationer. Tekniken har aldrig varit ett självändamål på Västerås folkhögskola. Det har istället handlat om att lära sig använda tekniken på ett smart sätt. Att kunna använda sig av datorn är bara en av flera andra färdigheter som idag krävs för att kunna vara delaktig i en demokratisk samhällsprocess.

Att skolan ligger långt framme inom data/IKT-området har nog också betytt en hel del för att utveckla medlemsorganisationernas IT-tänkande. Västerås folkhögskola är idag en supportorganisation för flera av medlemsorganisationerna när det gäller deras hemsidor, framtagning av trycksaker o d. Uppdragsutbildningen inom dataområdet har också efterfrågats alltmer av medlemmarna.

Hemsidan för Västerås folkhögskola är omfattande och upplagd på ett sådant sätt att den används flitigt i undervisningen. Här finns också ett stort arkivmaterial som med text och bild beskriver viktigare händelser i skolans verksamhet.

Grävande journalistik och media

Ett av den nya skolans profilområden var media och journalistik. Arbetsmarknaden för journalister och informatörer ansågs lovande. Genomsnittsåldern för journalister var stor och stora pensionsavgångar var på gång. Det fanns också ett behov av fler medarbetare inom arbetarrörelsen som kunde arbeta med kommunikation och information.

Efter ett intensivt förberedelsearbete kunde den ettåriga kursen "Grävande journalistik" startas i februari 1999. Tre årskurser genomfördes innan kursen lades i malpåse år 2002. Anledningen var att Kunskapslyftet då avslutats och att de statsbidrag som frigjorts genom detta försvann och inte längre kunde användas för mediakursen. Flera ansökningar till myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning för att få mediaprofilen godkänd som en KY-utbildning misslyckades, med hänvisning till att det inte längre ansågs vara ett arbetsbristområde. Det här sammanföll olyckligtvis i tiden med de stora nedskärningarna av lantortspressen och inom radio/TV.

Sammanfattningsvis måste man ändå säga att skolans mediasatsning "Grävande Journalistik" blev lyckad. Flera av de närmare 60 studerande som gick utbildningen fick jobb inom mediaområdet. För skolans del gav mediainriktningen många bra erfarenheter som kom den övriga verksamheten till del. En av anledningarna till att Västerås folkhögskola kommit långt inom data/IKT-området kan nog tillskrivas mediasatsningen.

Invandrarkurser – en fråga om integration

Ett annat av skolans profilområden är integration. Ett flertal långkurser för deltagare med invandrarbakgrund har genomförts sedan starten 1997. I genomsnitt brukar mellan 25 – 30 % av deltagarna på skolans allmänna kurs för övrigt också ha invandrarbakgrund.

Integration förutsätter såväl ett fungerande språk som social/kulturell kompetens, och det ena kan antagligen inte ges utan det andra. På vägen till arbete och/eller högre studier behöver således invandrarelever samtidigt både riktad intensiv språkundervisning och kontakt med det svenska samhället och det autentiska språket. Det är därför lätt att missa något av integrationsmålet när man har speciella invandrarklasser.

För att råda bot på detta problem planerar skolan sedan början på 2005 att införa en utbildning kallad "Påfarten" som vänder sig till dem som inte har svenska som modersmål. Påfarten är ingen isolerad invandrarkurs "vid sidan om", utan tänkt som en ny del av den allmänna kursen. Individuellt riktade stödåtgärder, som t ex intensivträning i svenska språket, ges redan från start och i mån av behov under hela kursens gång. För övrigt integreras deltagarna så snabbt som möjligt i skolans allmänna kurs.

I vissa fall kan dock speciella klasser vara enda vägen till integration, åtminstone som ett första steg. Ett sådant exempel är kurser riktade till invandrarkvinnor som av kulturella och/eller religiösa skäl inte kan eller vill gå i blandade klasser. Sedan några år tillbaka genomför därför Västerås folkhögskola, i samarbete med ABF Västerås och Arosdötrarna i Västerås, yrkesinriktade terminskurser för invandrarkvinnor, med inriktning mot vårdyrket.

Skolans ekonomi

En fråga som var ett orosmoment vid starten av den nya skolan 1997 var ekonomin. Den startade ju från noll. Skulle pengarna räcka till löner, till att utveckla verksamheten osv? Jan Hammer säger att de som nya ägare var beredda på att behöva stötta upp skolan ekonomiskt i början. Det visade sig inte behövas. Ekonomin gick inte bara runt det första året, det blev också en slant över. Och på den vägen har det fortsatt. I stort sett alla nödvändiga satsningar som behövts för att kunna utveckla den nya skolan, har kunnat göras kontinuerligt genom åren utan några större ekonomiska begränsningar. Det har varit satsningar på personalfortbildning, studieresor, arbetsmiljö, datorer, bibliotek och annat för både elever och personal. En del medel har också kunnat fonderas i händelse av magrare tider.

Kunskapslyftet, och den snabba volymökning som detta innebar, var nog den enskilt största bidragande faktorn till att skolans ekonomi redan från starten blev god. En annan bidragande faktor var att landstinget gav den nya skolan ett förhöjt landstingsbidrag under de två första åren.

Det finns också några andra faktorer som bidragit till skolans goda ekonomi genom åren. Personalkostnaderna, som utgör ca 60% av verksamhetens totala kostnad, har kunnat hållas nere genom att ingen övertalighet har funnits i verksamheten. Studiegrupperna har kunnat hållas välfyllda, därför att det alltid funnits fler sökande till våra kurser än det funnits platser. Därmed har antalet lärare per elev kunnat hållas på en jämn och lämplig nivå, vilket hållit nere kostnaderna. Bra lokaler har funnits till en rimlig hyra. Sist, men inte minst, har vi en engagerad, kunnig och kostnadsmedveten personal som hela tiden helhjärtat arbetat för att utveckla och förbättra verksamheten.

Ett orosmoment inför framtiden har varit det minskade landstingsbidraget och hur skolan skall klara sig ekonomiskt ifall landstingsbidraget skulle försvinna helt. Jan Hammer menar att det går att överleva ekonomiskt utan landstingsbidrag. Ett sätt kan vara fler satsningar på uppdragsutbildningar så att skolan får fler ben att stå på. Ett annat sätt kan vara att stärka samarbetet ytterligare med kommunen, länsarbetsnämnden, arbetsförmedlingen m fl.

Den miljömedvetna skolan

Västerås folkhögskola är miljöcertifierad och har en väl fungerande avfallshantering sedan år 2002. Sedan flera år tillbaka har skolan ett mycket aktivt miljøråd bestående av lärare och elevrepresentanter. De deltar aktivt i miljöarbetet. Som exempel kan nämnas att de ansvarar för minst en årlig temadag på skolan om miljöfrågor, något som de gör så bra att vår skola, i tävlan med gymnasieskolorna i Västerås, år 2004 vann länsstyrelsens miljöpris. Miljørådet deltar årligen i flera större och mindre konferenser och seminarier som har miljöfrågor på dagordningen. För övrigt tas miljöfrågor kontinuerligt upp i undervisningen. Skolan har också en särskild miljöprofil för allmän kurs.

Internationellt samarbete

I en värld med krympande avstånd och ökad internationalisering har det varit självklart att ge stor prioritet åt internationella frågor i undervisningen. Inom ramen för undervisningen har också flera studieresor genomförts, bl a med ekonomiskt stöd från skolans egen elevstipendiefond. Ett sådant exempel är den studieresa till Lettland och en gymnasieskola i Riga för vuxenstuderande som skolans miljøråd kunde genomföra 2004. Avsikten var att ta ett första steg till ett samarbete kring miljöfrågor och ev få till stånd ett elevutbyte mellan skolorna.

Några projekt har också kunnat genomföras med i huvudsak extern finansiering. Som exempel kan nämnas ett samarbete som Västerås folkhögskola i olika omgångar har haft med Marta center, ett kvinnocentrum för utsatta kvinnor i Lettland.

Ett annat exempel är det s k Brasilienprojektet, ett samverkansprojekt med LO-distriktet i Västmanland som initiativtagare. Förutom Västerås folkhögskola deltar ett flertal organisationer inom arbetarrörelsen i detta projekt som syftar till att kunna starta ett utbildnings- och folkbildningsprojekt för fackligt förtroendevalda i São Paulo- området i Brasilien. Inom ramen för en förstudie, i huvudsak

finansierad med bidrag från Olof Palmes Internationella Centrum, genomfördes en studieresa till Sao Paulo våren 2005 med bl a deltagare från Västerås folkhögskola. En grupp fackliga representanter från Brasilien gjorde en svarsresa till Västerås under hösten 2005. För folkhögskolans del kan detta samarbete bli ett värdefullt exempel för våra kursdeltagare på hur folkbildning kan bedrivas internationellt. Med Brasilien som ett konkret exempel, kan de förmodligen också få ökad motivation till fördjupade studier i internationella frågor i allmänhet.

Samverkanskurser - styrka och utveckling genom samarbete

Den kanske viktigaste anledningen för skolans ägare att starta en egen folkhögskola var självklart möjligheten att kunna använda sig av skolan för kurser av olika slag inom den egna rörelsen. Så har det också blivit. Huvudparten av de samverkanskurser som Västerås folkhögskola genomför riktar sig till medlemsorganisationerna, men skolan har även samverkan med en rad andra organisationer. Närmare ettusen personer deltar årligen i kortare och längre samverkanskurser organiserade genom vår skola. År 2005 bildades en studiekommitté bestående av studieansvariga från LO-facken, LO-distriktet, ABF, SAP och Västerås folkhögskola. Främsta syftet är att samordna de fackliga utbildningarna.

Fackliga och politiska kurser, ledarskapsutbildningar, förtroendemannautbildningar, processhandledarutbildningar är några exempel på vanligt förekommande kurser inom ramen för detta samarbete.

ABF, LO, SAP, HSO (handikapporganisationerna) i Västmanland, Reumatikerdistriktet, Hörselskadades riksförbund, föreningen Kraftverket i Västerås, Hyresgästföreningen och Brunnsviks folkhögskola är exempel på några ofta återkommande samverkanspartners.

Västerås folkhögskola har genom åren beviljats medel för särskilda projekt som har syftat till att utveckla samverkan. Som exempel kan nämnas medel via Folkbildningsrådets IT-satsning för att bygga upp ett lokalt nätverk för folkbildare. Målgruppen var cirkelledare och organisatörer vid studieförbunden, samt folkhögskolelärare i Västmanland. Ett annat exempel är distansprojektet "Samhällspolitisk skolning in i 2000-talet", som finansierades med medel från KK-stiftelsen. Ytterligare ett exempel på samverkan, där vår skola finns med, sker inom det sk A-nätet, en virtuell sammanslutning av ett 20-tal folkhögskolor som står arbetarrörelsens organisation nära. Man utvecklar tjänster och kurser som kan nyttjas gemensamt. Västerås folkhögskola har t ex utvecklat en distanskurs kallad "Med språket och datorn som verktyg" som alla samverkande skolor kan använda sig av.

Samverkan kan också vara mycket konkret. Ett sådant exempel är det samarbete kring den allmänna kursen som Västerås folkhögskola inledde i augusti 2005 med Hästsportens folkhögskola. Här handlar det om två rörelseägda folkhögskolor, men med helt olika inriktning, som har insett fördelarna av ett samarbete. Det kommer på intet sätt att förhindra eller försvåra möjligheterna till fortsatt profilering för Västerås folkhögskola. Tvärtemot innebär det frigjorda statsbidragsresurser som kan användas för att utveckla andra kurser och/eller ytterligare utveckla och stärka en arbetarrörelseinriktning. Att hävda sin särart och de skillnader som ändå finns och måste få finnas mellan olika skolor, kan på ett positivt sätt alltså bli följden av det här samarbetet. Dessutom finns samordningsfördelar när det gäller pedagogik, kursutveckling, personal, lokaler, datorer, kurslitteratur, bibliotek, administration och inte minst ekonomi.

Det är nog ingen överdrift att säga att samverkan hör framtiden till. Ett systematiskt utbyte av idéer och erfarenheter är något som folkhögskolorna i Sverige behöver och säkert kan bli bättre på.

Erling Holmström, Västerås folkhögskola i december 2005.